

Di chúc của Chủ tịch Hồ Chí Minh với việc xây dựng Đảng về đạo đức

PGS, TS LÊ TRONG TUYẾN*

Trong di sản tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, *Di chúc* là một trong những tài sản vô giá mà Người đã để lại cho toàn Đảng, toàn dân và toàn quân ta. Một trong những giá trị tư tưởng thể hiện sâu sắc trong *Di chúc* là vấn đề xây dựng Đảng về đạo đức. Đây là tư tưởng không chỉ có những đóng góp về mặt lý luận mà còn để lại những giá trị thực tiễn sâu sắc, có sức sống mạnh mẽ, đã và đang đóng góp quan trọng vào công cuộc xây dựng, chỉnh đốn Đảng trong giai đoạn hiện nay.

Sinh thời, một trong những điều Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn trăn trở là xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh để Đảng xứng đáng là đạo đức, là văn minh; mỗi cán bộ, đảng viên của Đảng thật sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, là người lãnh đạo, người đầy tớ thật trung thành của nhân dân. Do vậy, trước lúc đi xa, trong *Di chúc* để lại cho toàn Đảng, toàn dân và toàn quân, Bác nhấn nhủ: “Đảng ta là Đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thực sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, thực sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân”¹. Đạo đức cách mạng của Đảng, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh được biểu hiện tập trung ở mục tiêu, lý tưởng và hành động của Đảng: Đó là tiên phong thực hiện sứ mệnh giải phóng con người, đem lại cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc cho nhân dân. Từ mục tiêu,

lý tưởng đó, toàn Đảng và từng cán bộ, đảng viên trong mọi suy nghĩ và hành động phải quán triệt và thấm nhuần sâu sắc phương châm: “... việc gì có lợi cho dân phải hết sức làm, việc gì có hại cho dân phải hết sức tránh”². Đạo đức của Đảng còn biểu hiện cụ thể, sinh động và chân thực ở phẩm chất đạo đức, lối sống, cách ứng xử của mỗi cán bộ, đảng viên của Đảng: Đó là tinh tiên phong trong lao động, học tập, công tác và chiến đấu, luôn gương mẫu trong lời nói và việc làm; sự trung thực, thẳng thắn, khiêm tốn, giản dị; đó là tinh thần “lo trước thiên hạ, vui sau thiên hạ; lo hoàn thành nhiệm vụ cho tốt chứ không kèn cựa về mặt hưởng thụ; không công thần, không quan liêu, không kiêu ngạo, không hù hóa”³; luôn “Thực hành cần, kiệm, liêm, chính; chí công, vô tư”⁴. Để Đảng ta thực sự là đạo đức, là văn minh, xứng đáng là người lãnh đạo, người đầy tớ trung thành của nhân dân, Người căn dặn: “Trong Đảng thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh tự phê bình và phê bình là cách tốt nhất để củng cố và phát triển sự đoàn kết và thống nhất của Đảng”⁵. Tự phê bình và phê bình không chỉ là “là thứ vũ khí sắc bén nhất, nó giúp cho Đảng ta mạnh và ngày càng thêm mạnh”⁶ mà còn là một trong những nội dung cơ bản của văn hóa đạo đức - văn hóa Đảng. Chỉ có tuân thủ theo nguyên tắc này, Đảng mới luôn giữ được sự trong sạch của một đảng cách mạng, mới giữ gìn được sự đoàn kết nhất trí trong Đảng.

*Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

Thấu triệt những chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh xây dựng Đảng về đạo đức, nhất là lời căn dặn của Người trong bản *Di chúc* lịch sử, trong quá trình xây dựng và phát triển, Đảng ta luôn quan tâm xây dựng, chỉnh đốn Đảng. Đặc biệt, Đại hội XII của Đảng, vấn đề xây dựng Đảng về *đạo đức* được nhắc đến với tư cách là “mặt thứ tư” trong công tác xây dựng Đảng để trở thành một chỉnh thể: “Xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh về chính trị, tư tưởng, tổ chức và đạo đức”⁷. Sự bổ sung trên là sự vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh thể hiện trong *Di chúc* của Người, đáp ứng kịp thời những đòi hỏi bức thiết của công tác xây dựng Đảng trong giai đoạn mới của cách mạng. Vì vậy, xây dựng Đảng về đạo đức theo *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh, cần quán triệt và thực hiện tốt một số vấn đề sau:

Một là, cấp ủy, tổ chức Đảng các cấp phải đẩy mạnh công tác giáo dục đạo đức, lối sống cho cán bộ, đảng viên

Chủ tịch Hồ Chí Minh từng nhấn mạnh: “Mọi việc thành hay là bại, chủ chốt là do cán bộ có phẩm chất đạo đức cách mạng, hay là không”⁸. Do vậy, để công tác xây dựng Đảng về đạo đức đạt hiệu quả như mong muốn thì trước hết cần phải đẩy mạnh công tác giáo dục đạo đức, lối sống cho cán bộ, đảng viên trong toàn Đảng. Vì chỉ có trên cơ sở nhận thức đúng về vị trí, vai trò, ý nghĩa của công tác xây dựng Đảng về đạo đức thì mỗi cán bộ, đảng viên và tổ chức đảng mới thật sự phát huy được tính tích cực, tự giác, tự nguyện tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, lối sống. Từ đó, mới tạo được phong trào sâu rộng và thu hút được đông đảo cán bộ, đảng viên tham gia.

Cấp ủy, tổ chức Đảng các cấp cần thường xuyên tiến hành công tác giáo dục đạo đức, lối sống cho cán bộ, đảng viên, tránh hình thức. Phải thường xuyên giáo dục để mỗi cán bộ, đảng viên nhận thức rõ rằng: tận trung với nước, tận hiếu với dân, coi phục vụ nhân dân là lẽ sống cao thượng nhất, quyết tâm suốt đời đấu tranh cho Đảng, cho cách mạng chính là mục tiêu lớn nhất cần đạt tới. Bằng hành động cụ thể, mỗi cán bộ, đảng viên phải gương mẫu trong lối sống, thực sự “cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư”, ra sức phục vụ lợi ích chung của giai cấp, của nhân dân, luôn đặt lợi ích của Đảng, của nhân dân lên trên lợi ích cá nhân; không ngừng rèn

luyện ý thức tổ chức kỷ luật, chấp hành nghiêm chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước.

Để thực hiện tốt vấn đề này, cấp ủy, tổ chức Đảng cần thường xuyên phổ biến, quán triệt, tổ chức học tập chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức cách mạng và các chỉ thị, nghị quyết của Đảng về xây dựng, chỉnh đốn Đảng. Trong đó, coi trọng quán triệt và thực hiện Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII “về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hoá” trong nội bộ”, Chỉ thị số 05 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; Quy định số 101-QĐ/TW ngày 7 - 6 - 2012 của Ban Bí thư về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo, chủ chốt các cấp; Quy định số 08-QĐ/TW ngày 25 - 10 - 2018 về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương.

Hai là, nêu cao tự phê bình và phê bình để xây dựng Đảng và giáo dục, rèn luyện đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: “...một Đảng mà giấu giếm khuyết điểm của mình là một Đảng hỏng. Một Đảng có gan thừa nhận khuyết điểm của mình, vạch rõ những cái đó, vì đâu mà có khuyết điểm đó, xét rõ hoàn cảnh sinh ra khuyết điểm đó, rồi tìm kiếm mọi cách để sửa chữa khuyết điểm đó. Như thế là một Đảng tiến bộ, mạnh dạn, chắc chắn, chân chính”⁹. Ở đây, có thể thấy, tư tưởng của Người rất là dung dị và toát lên từ nhân cách của Người, khi coi tự phê bình cũng chính là phê bình, là *tự tách mình ra khỏi mình để nhìn lại mình*, rồi qua đó, thấy được ưu điểm để phát huy và khuyết điểm để sửa chữa. Còn phê bình cũng lại là tự phê bình, bởi qua phê bình đồng chí mình mà mỗi cán bộ, đảng viên thể hiện đồng thời *nhìn lại mình* một cách đầy đủ hơn.

Như vậy, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, tự phê bình và phê bình là nguyên tắc cơ bản trong xây dựng đảng, là biện pháp tốt nhất để củng cố sự đoàn kết, thống nhất trong Đảng và góp phần hoàn thiện

nhân cách của cán bộ, đảng viên. Nhân cách của cán bộ, đảng viên được cấu thành từ hai yếu tố cơ bản: đạo đức cách mạng và năng lực công tác, hay theo cách nói của Chủ tịch Hồ Chí Minh chính là “đức và tài”. Do vậy, nêu cao tự phê bình và phê bình vừa là vấn đề cấp bách, vừa là nhiệm vụ lâu dài, thường xuyên của Đảng, là vũ khí sắc bén để xây dựng Đảng, giáo dục, rèn luyện cán bộ, đảng viên. Vũ khí sắc bén này phải thường xuyên được sử dụng và mãi dũa để có đủ khả năng ngăn chặn, đẩy lùi nguy cơ suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống trong Đảng hiện nay. Theo đó các cấp ủy, tổ chức đảng phải thường xuyên giáo dục nâng cao nhận thức của cán bộ, đảng viên về vai trò to lớn của tự phê bình và phê bình, hiểu rõ mục đích, nội dung, phương pháp và những yêu cầu cơ bản trong tự phê bình và phê bình. Đồng thời, phải đề cao vai trò, vị trí nêu gương trong phê bình và tự phê bình của cán bộ, đảng viên, nhất là người đứng đầu mỗi địa phương, cơ quan, đơn vị, nhằm phát huy cao nhất vai trò tự phê bình và phê bình trong xây dựng Đảng. Đảng viên khi thực hiện tự phê bình và phê bình phải có động cơ trong sáng; phải trên “tình đồng chí thương yêu lẫn nhau”¹⁰ và phải đặt tự phê bình và phê bình với vấn đề đạo đức cách mạng trong một mối quan hệ biện chứng.

Ba là, kết hợp chặt chẽ công tác xây dựng Đảng về đạo đức với xây dựng Đảng về chính trị, tư tưởng và tổ chức

Xây dựng Đảng về đạo đức có mối quan hệ gắn bó hữu cơ với các lĩnh vực chính trị, tư tưởng và tổ chức. Chính trị của Đảng Cộng sản suy cho cùng là vì độc lập, tự do của dân tộc, hạnh phúc của nhân dân. Nhờ lý tưởng cao cả đó mà biết bao chiến sĩ cộng sản của Đảng đã hiến dâng cuộc đời mình cho sự nghiệp giải phóng dân tộc và bảo vệ Tổ quốc. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định, mục đích cao nhất của Đảng ta nói gọn gồm tám chữ là: “Đoàn kết toàn dân, phụng sự Tổ quốc”¹¹. Trung với nước, hiếu với dân là một phẩm chất đạo đức, đồng thời là lý tưởng chính trị của những chiến sĩ cộng sản chân chính. Về tư tưởng, trong tư tưởng có tư tưởng đạo đức. Tư tưởng đạo đức không chỉ thể hiện nhận thức đúng đắn về các giá trị đạo đức, mà còn chi phối hành vi đạo đức của mỗi người. Xây dựng Đảng trong sạch, vững

manh về tư tưởng, không thể không quan tâm đến xây dựng tư tưởng đạo đức và hành vi đạo đức của mỗi cán bộ, đảng viên. Về tổ chức, xây dựng Đảng về tổ chức để Đảng trở thành một khối thống nhất, muôn người như một, do đó không chỉ quan tâm đến các nguyên tắc, mà còn và cần thiết phải giáo dục tinh thần thượng, đạo đức, lễ phải cho cán bộ, đảng viên.

Để gắn xây dựng Đảng về đạo đức với xây dựng Đảng về chính trị, tư tưởng, tổ chức, cùng với việc tiến hành các nội dung xây dựng về đạo đức thì cần phải hết sức quan tâm thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh *tự phê bình và phê bình*, thường xuyên lắng nghe và tiếp thu ý kiến đóng góp của người dân về xây dựng Đảng, thực hiện sự giám sát, kiểm tra của nhân dân đối với tổ chức đảng và các cán bộ, đảng viên. Đồng thời, thực hiện công khai, minh bạch thông tin và chế độ trách nhiệm trong Đảng, trong các cơ quan công quyền, trong các tổ chức đoàn thể để dân biết, dân bàn, dân kiểm tra.

Bốn là, đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh gắn với tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, muốn xây dựng đạo đức mới, muốn bồi dưỡng những phẩm chất đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên và nhân dân, thì cùng với việc xây dựng, bồi dưỡng những phẩm chất tốt đẹp, nhất thiết phải chống những biểu hiện xấu xa, trái với những yêu cầu của đạo đức mới. Điều này càng được thể hiện rất rõ trong Chỉ thị số 05-NQ/TW của Bộ Chính trị khóa XII “về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh” và Nghị quyết Trung 4 khóa XII “về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng: ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hoá” trong nội bộ”.

Sau một thời gian triển khai thực hiện Chỉ thị 05-CT/TW và Nghị quyết Trung 4 khóa XII, tình hình đạo đức, lối sống của cán bộ, đảng viên đã có những chuyển biến tích cực, nhất là ý thức tu dưỡng rèn luyện đạo đức theo tấm gương của Bác trong cán bộ, đảng viên được nâng lên. Những vấn đề cấp bách trong công tác xây dựng đảng được Đảng ta đánh giá rõ hơn, thực chất hơn và quyết liệt hơn trong ngăn chặn tình trạng suy thoái về đạo đức, lối sống

của cán bộ, đảng viên. Tuy nhiên, cũng cần thấy rằng, những kết quả đạt được là chưa đáp ứng với yêu cầu đặt ra, “công tác xây dựng Đảng còn không ít hạn chế, khuyết điểm”¹². Do vậy, đề khắc phục hạn chế, khuyết điểm, phải tiếp tục đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh gắn với tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hoá” trong nội bộ. Thực chất của việc đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh gắn với tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng là sự kết hợp giữa “xây” và “chống”. Bởi vì, xét ở mặt nào đó, nếu học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách của Bác là “xây” thì ngăn chặn đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên mà Nghị quyết Trung 4 khóa XII đã thẳng thắn chỉ rõ chính là “chống”. Kết hợp tốt giữa “xây” và “chống” sẽ tạo sự chuyển biến mạnh mẽ chất lượng, hiệu quả xây dựng, chỉnh đốn Đảng, nhất là xây dựng Đảng về đạo đức.

Để thực hiện tốt vấn đề này, cấp ủy, tổ chức Đảng các cấp cần tiếp tục nâng cao trách nhiệm của mỗi cán bộ, đảng viên, khơi dậy mạnh mẽ ý thức tự tu dưỡng, tự rèn luyện đạo đức trong mỗi cán bộ, đảng viên. Thường xuyên động viên, khích lệ, biểu dương những tập thể, cá nhân điển hình, tích cực, tự giác học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Cần tăng cường công tác kiểm tra, giám sát, để kịp thời phát hiện, ngăn chặn đấu tranh với những biểu hiện sai trái, tiêu cực, vi phạm tư cách, đạo đức, lối sống của cán bộ, đảng viên. Kiên quyết đưa ra khỏi Đảng những trường hợp vi phạm tư cách đảng viên, thoái hóa, biến chất để làm trong sạch hàng ngũ của Đảng. Muốn vậy, công tác kiểm tra, giám sát cần tiến hành trong mọi điều kiện, hoàn cảnh, nhất là đối với những cán bộ, đảng viên thực hiện nhiệm vụ trong những lĩnh vực quản lý tài chính, vật tư, nhà đất, công tác lưu động dài ngày, xa sự quản lý trực tiếp của cấp ủy, chi bộ. Đồng thời, quan tâm giải quyết hợp lý lợi ích vật chất và tinh thần cho cán bộ, đảng viên là một việc làm thiết thực, qua đó giáo dục, giữ gìn đạo đức cách mạng và lối sống trong sáng, lành mạnh cho cán bộ, đảng viên.

Năm là, phát huy vai trò tích cực, tự giác của cán bộ, đảng viên trong việc rèn luyện đạo đức, lối sống

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, muốn xây dựng Đảng về đạo đức thì trước hết phải xây dựng đội ngũ đảng viên có phẩm chất đạo đức, lối sống trong sáng, cao đẹp thông qua việc phát huy vai trò tích cực, tự giác của mỗi cán bộ, đảng viên trong việc tu dưỡng, rèn luyện đạo đức. Người khẳng định: “Đạo đức cách mạng không phải ở trên trời sa xuống, nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hàng ngày mà phát triển và củng cố cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”.

Hiện nay, phần lớn cán bộ, đảng viên của Đảng luôn phát huy tốt vai trò tiên phong, gương mẫu, năng động, sáng tạo trong công tác, lao động, tự giác rèn luyện phẩm chất đạo đức, lối sống và năng lực, có bước trưởng thành, đóng góp quan trọng vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Tuy nhiên, bên cạnh đó, vẫn còn một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, kể cả một số cán bộ chủ chốt các cấp yếu kém cả về năng lực, suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống. Đó là một nguy cơ lớn, tác động tiêu cực đến danh dự, uy tín, đạo đức của Đảng.

Trước tình hình trên, mỗi cán bộ, đảng viên phải tích cực, tự giác rèn luyện nâng cao đạo đức cách mạng để góp phần xây dựng Đảng về đạo đức và đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp đổi mới. Việc tự giáo dục, tự rèn luyện đạo đức cách mạng phải được tiến hành thường xuyên, liên tục, mọi lúc, mọi nơi. Cán bộ, đảng viên giữ cương vị càng cao càng phải tích cực, tự giác, liên tục học tập, rèn luyện, trau dồi đạo đức cách mạng. Quy định số 08-QĐ/TW của Ban Chấp hành Trung ương về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên chỉ rõ, cán bộ, đảng viên, trước hết là “Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương phải gương mẫu đi đầu thực hiện: ...Không ngừng học tập, tu dưỡng, rèn luyện, trau dồi đạo đức cách mạng. Mẫu mực về đạo đức, lối sống. Thực sự cần kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; trung thực, giản dị, thẳng thắn, chân thành”¹³. Đồng thời với việc tích cực, chủ động, gương mẫu tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, mỗi cán bộ, đảng viên

Xem tiếp trang 12

DI CHỨC CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VIỆC...

Tiếp theo trang 6

phải luôn khiêm tốn, cầu thị, tích cực học tập để không ngừng nâng cao trình độ nhằm hoàn thành tốt mọi chức trách, nhiệm vụ được giao.

Đề phát huy vai trò tích cực, tự giác của cán bộ, đảng viên trong việc tự rèn luyện đạo đức, lối sống, cấp ủy, tổ chức Đảng các cấp cần gắn việc tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, lối sống của cán bộ, đảng viên với lợi ích thiết thực của mỗi người; phát huy dân chủ trong nội bộ Đảng, tôn trọng, bảo vệ quyền của cán bộ, đảng viên; bảo đảm quyền được thông tin, tham gia chất vấn, đối thoại của cán bộ, đảng viên; coi trọng nhân cách, đạo đức trong việc đánh giá, bổ nhiệm, đề bạt cán bộ tạo động lực cho cán bộ, đảng viên tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, lối sống.

Kỷ niệm 50 năm thực hiện *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh, mỗi cấp ủy, tổ chức đảng cần coi trọng và làm tốt hơn nữa công tác tuyên truyền, giáo dục đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên. Mỗi cán bộ, đảng viên cũng phải soi lại mình, không chỉ nghiêm khắc tự phê bình và phê bình, mà còn phải có kế hoạch trau dồi, rèn luyện, tu dưỡng đạo đức

cách mạng đối với bản thân, góp phần xây dựng Đảng ta ngày càng trong sạch, vững mạnh về chính trị, tư tưởng, tổ chức và đạo đức.

-
1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t. 15, Nxb CTQG, H, 2011, tr. 622.
 2. *Sđđ*, t. 4, tr. 51.
 3. *Sđđ*, t. 11, tr. 603.
 4. *Sđđ*, t. 12, tr. 627.
 5. *Sđđ*, t. 15, tr. 622.
 6. *Sđđ*, t. 9, tr. 521.
 7. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, H, 2016, tr. 202.
 8. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t. 9, Nxb CTQG, H, 2011, tr. 354.
 9. *Sđđ*, t. 5, tr. 301.
 10. *Sđđ*, tr. tr. 622.
 11. *Sđđ*, t. 7, tr. 49.
 12. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương khóa XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, H, 2016, tr. 21.
 13. *Tlđđ*, tr. 122.